

Hermann Christoph Engelken

**Herm. Christoph. Engelcken, S. S. Theol. Doct. Ejusdemque Prof. Publ. Ord. ...
Programma Solenne, De Inconsiderata Sensus Scripturæ Mystici Investigatione,
Quo ... Dn. M. Jo. Christiani Burgmanni, S. S. Theol. Candidati ...Disputationem
Inauguralem, die V. Septembr. Ann. MDCCXXVI. ... publice ventilandam ... invitat
& convocat**

Rostochii: Joh. Jac. Adleri, [1726]

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1860321127>

Druck Freier Zugang

RU theol. 5.Sept.1726
Engelcken, Herm. Chph.

/a.1-2

HERM. CHRISTOPH.

ENGELKEN, *Engelken*

S. S. Theol. Doct. Ejusdemque Prof. Publ. Ord., ad Æd.

Joh. Past., & ad H. A. Decani,

PROGRAMMA SOLENNE,

DE

INCONSIDERATA
SENSUS SCRIPTURÆ
MYSTICI INVESTIGATIONE,

Quo

SUO, & REV. FACULTATIS SUÆ NOMINE,

ad

VIRI ADM. REV. AMPLISSIMI atq; PRÆCELLENTISSIMI

DN. M. JO. CHRISTIANI
BURGMANNI,

S. S. Theol. Candidati dignissimi, & ad Templum

Spiritus S. Pastoris vigilantissimi,

*Collegæ in officio Ecclesiastico, atque Cognati nunquam
non charissimi, estimatissimi,*

DISPUTATIONEM INAUGURALEM,

die V. Septembr. Ann. MDCCXXVI., volente DEO,

Horis ante & pomeridianis publice ventilandam,

Magnificum DN. RECTOREM, illustris Regiminis, & utriusq;
Senatus Proceres Spectatissimos, Academiae Cives florentissimos, omnes
ac singulos, nec non reliquos literarum Fautores & Amatores Honora-
tissimos, suis quosque dignitatibus, meritis, titulis, virtutibus,
coruscis, quam humanissime invitat & convocat.

ROSTOCHII, Joh. Jac. Adleri, SEREN. PRINC. & ACAD. Typogr.

Proposita ac vere notissimus Picta-
vorum Episcopus, Hilarius, ille Ariano-
rum malleus inter Doctores Latinos,
sicut Athanasius inter Græcos, Lib. I. de
Trinitate Opp. p. m. 7. ed. Basil. an. 1570,
erumpere gestit: Optimus Lector est, qui
dictorum intelligentiam expectet ex dictis po-
tius, quam imponat, & retulerit magis, quam

attulerit, neque cogat, id videri dictis contineri, quod ante lectionem
presumpserit intelligendum. Sacra nimirum Littera vastum re-
ferunt imitanturque oceanum, toti terrarum orbi circumfusus,
ex quo aqua efferri pro lubitu, non vero in eum inferri debet,
vel, si mavis, similes sunt caelo stellato, cujus micantia sidera
contemplari decet, non ficta in illud attollere lumina. Utinam
id æqua iudicii trutina expendissent, expenderentque omnes
sanctarum paginarum Scrutatores atque Amatores, adeoque
veritates amœnas ex Scriptura semper extulissent efferrentque,
non proprias cogitationes in illam intulissent, inferrentque, &
easdem ab ipso Spiritu S. intendi, audacter causati essent, cau-
sarenturque. Equidem non morose aspernamur probam sen-
sus literalis ad sacras doctrinas applicationem atque accommo-
dationem, uti ex Mölleri Allegoriis profano-sacris, earumque Conti-
nuatione, Bosjacci Promptuario, Baumannii Analecticis Typicis, Fesseli
Christo mystico, Regno Christi mystico, & Regno Diaboli mystico, affa-
tim liquet. Sic e. gr. factum Simsonis, ducentis alienigenam, &
morte sua opprimentis hostes, etsi ad Christum in Scripturis nusquam ap-
plicatur, commodissima tamen, & fidei analogâ ratione, ut typus Christi,
explicari potest, cum is simili facto (sed spiritualiter) gentium ecclesiam
assumeret, & moriendo hostes suos oppresserit, loquor cum B. Sal.
Glossio in Philolog. S. p. m. 326; Attamen accommodationem istam
haudquaquam pro sensu Spiritus S., sed duntaxat pro propria no-
stra meditatione, habemus atque haberi volumus, neque eandem
ad dogmatum sacrorum probationem, sed illustrationem tantum
adhibemus. Et ut sensus mysticus Scripturae geminus, divinus scil.

& ab

& ab ipso Spiritu S. intentus, (quem tamen Nonnulli, cum B. Ca-
 lorio *System. Tom. I. p. 664.*, & B. Pfeiffero in *Thesauro Hermeneutico*
p. m. 133. applicationem potius sensus litteralis ad aliam quandam
 rem sacram, factam ab ipso Spiritu S., quam sensum salutare
 amant) à quolibet alio, humano sc., & hominum industria ex-
 cogitato, rite secernatur, cum duntaxat, qui sive in ipso loco dato,
 sive alibi, à Spiritu S. ostenditur & insinuatur, pro genuino agnoscimus,
 unde is etiam sensus innati nomine venit, alio quocunque non
 nisi sensus illati titulum vulgo auferente. Sic e. gr. sensus mysticus
 historiae de Jona, in ventre ceti existente, huc abit, Christum per
 trium dierum spatium in ventre terrae abscondi debuisse, quia
 illum *Matth. XII. 40* manifestari novimus. E contra potest qui-
 dem e. gr. suo modo rubus ardens *Exod. III. 2.* trahi ad incarnatio-
 nem Christi, ejusque representationem; Ubi tamen plane silet Spi-
 ritus S., & nusquam talem rem pro mystica declarat, nolimus hunc
 ὑποπόθετον & conjecturam Interpretis, SENSUM appellare, sed sufficet
 nobis Accommodationis nomen, qua nempe integrum ipsi sit, con-
 ferre unum factum, vel objectum, ad aliud, & quid inter se habeant
 similitudinis, inquirere & indagare. Non vero audeat hoc vel illud pro
 infallibili typo certi alicujus objecti representati, venditare, cum Spiritus
 S. id nusquam ipse declaraverit & demandaverit, benè scribente B. D.
 Mart. Chladenio in *Institutionibus Exegeticis Part. I. Cap. III. §. 2. p. m.*
202., qui quoque §. 3. p. 203. egregiè subjungit: *Multum discrimi-*
nis est inter typum innatum & illatum. Illum Spiritus S. indicat
 alicubi; Hunc vero tantisper tolerandum esse credimus, quamdiu
 analogiam fidei non ledit. Ille, absque omni dubio, sensus est mysti-
 cus, à Spiritu S. intentus. Hic vero nobis accommodationis sal-
 tem typicæ nomine venit, ut si quis multa facta Simsonis, Davidis,
 Salomonis ad Christum applicaret, tametsi Spiritus S. ea omnia illuc
 spectare non manifeste declaraverit. O! si intra hos cancellos se con-
 tinuisset, contineretque Interpretum Scripturæ studium. Sed
 contrarium lucida docuit dies, docetque, quandoquidem bene
 multi, pro ingenii, quo pollent, fecunditate ac fertilitate, ut
 alia geminæ temeritatis documenta sicco jam præteream focco,
 sensus, quos vocant, mysticos, ac nescio, quot & quæ arcana ex
 sacro Codice non efferunt, sed perversa ratione in eundem in-
 ferunt, talia cerebri sui ludibria pro ipsius Spiritus S. effatis.

ausu prorsus inconsiderato, venditantes, atque incautis obtrudentes. Quantus, quaeso, dicendi campus mihi panderetur? quantum iter emetiri conveniret? quantum laborem exantlare necesse esset? si minutatim præcipientes mortalium conatus, quoad hocce negotium, excutere, ac ad vivum rescare, federet animo. Ex priscis retro seculis arcescendi & advocandi essent veteres *ESSENI*, juxta *Joach. Langium in pec. Dissert. sub finem Tr. de Immortalitate animæ*, non pro Judæis, sed *Philosophis orientalibus isdaiis*, habendi, quippe qui relicto litterali & historico sensu, mysticum amplexi sunt, ac Symbolicum, teste *Eusebio Præparat. Evangel. Lib. IIX. Cap. III. & IV. apud Hornium Historie Eccles. p. m. 36*. Excitandi atque in scenam afferendi cani *DOCTORES*, & præ cæteris *ORIGENES*, ob inusitatam laborum, religionis causa susceptorum, tolerantiam, *χαλκέντερος*, & *Adamantius*, nuncupatus, quippe qui *Philonem*, Judæum, in de *Mundi Opificio Allegoriis*, secutus, allegoricam Scripturas explicandi methodum deperire cœpit, adeoque totam *Paradisi Historiam*, integram fere legem *Mosaicam*, ac pleraque etiam Christi *Præcepta*, & res gestas, allegorice interpretatus est, plurimorum hinc odium, & inimicitias, atque anathematia tandem in se concitans, observante *Gvil. Cave in Historia Literaria Part. I. p. m. 56. b.*, ut mirari omnino subeat, *Petrum Dan. Huetium in Origenianis p. 170*. sibi allegorias *Origenis* non tantum excusandas sumere, sed & protegendas. Verum enim vero cum in tam altum pelagus me hac vice immittere haud vacet, avidum Lectorem ablegatum cupio ad *Jenensium Theologi eruditissimi, DN. D. Joh. Franc. Buddei Exercit. de Allegoriis Origenis*, quæ, juxta cum aliis, extat in *Ejus Payergis Historico-Theologicis p. m. 143. sqq.* Possem ulterius *FANATICORUM* castra lustrare, atque in illis præposterum sensus mystici amore justo notare obelo, cum, deserto sensu litterali, ubique mera mysteria, recessusque abditos, in sacris litteris venari gestiant. Sane Sutor ille *Gœrlicensis, Jacobus Böhmius, in Mysterio magno, oder Erklärung des ersten Buchs Moses, Opp. col. m. 2714. sqq.* totam Creationis historiam, aliasque, ad nescio, quæ anigmata, vel verius nugas, ut plurimum ne *Oedipo* quidem pervias, obtorto traxit collo. Hinc *I. c. Cap. X. §. 1. col. 2760*. scribit: Die Schöpfung der äussern Welt, ist

ist NB. eine Offenbahrung des innern geistlichen Mysterii, als des Centri der ewigen Natur mit dem heiligen Elemente. Und ist durch die Bewegung des Innern als ein Aushauchen, erhoben worden durch das ewig sprechende Wort, welches aus der innern geistlichen Welt das Wesen hat ausgesprochen; Und da es im Sprechen doch kein solch Wesen gewesen ist, sondern als ein Brodem, oder Rauch von dem Innern, beydes aus der finstern Welt, und Licht Welt Eigenschafft, darum ist das äussere Wesen der Welt böß und gut. Et ut specimen adhuc aliud, idque satis luculentum, delirii Boehmiani in propinandis mysteriis, ipsa obscuritate obscurioribus, proferat, auscultemus paulisper, qualem sensum mysticum affingat narrationi Moysi de octo personis, in arca conclusis. Ita enim l. c. Cap. XXXII. §. 15. col. 2975. infit: Acht Personen führete Gott in den Kasten, und aus dem reinen Vieh ja sieben, und sieben, das ist das Männlein, und sein Fräulein. Sieben Personen bedeuten die sieben Eigenschafften des natürlichen Lebens, daß Gott will aus allen Eigenschafften Kinder in seine ewige Arcam haben. Die achte Person war Noah, und unter Noah war der Gerechte, das war der Bund, daraus das Reich Christi sollte kommen, darinnen stund der Kasten Noah. Der Kasten aber hatte drey Böden, das sind drey Principia in einer einigen göttlichen Offenbahrung, denn eine jede Eigenschafft hat seinen eigenen Himmel in sich, und seine gewisse Choren. Quid? quod in tanta vesania præcipitia delatus est Fanaticorum chorus, ut ipsis non parcat eximiis Scripturæ de Christo locis, sed eadem ineptiarum suarum cæno collutulet, totamque historiam de Jesu nostro concepto, nato, passo, resurgente, & sic porro, non nisi typum fictitii sui Christi interni (quem pro essentia divinæ particula, cuilibet homini congenita, atque hominis parte essentiali, venditare audet. Conf. B. Fechtii nostri Dissert. de Christo in Nobis Cap. III. Qu. 8. §§. p. 48. §§. B. D. God. Ludovici Exercitat. in Fanaticorum Christum in Nobis, & s. Tractationem meam Erotematicam de Cognitione internorum hominis, Erot. III. §. IIX. §§. p. 41. §§.) fronte plane perfrecta, constituat. Hinc insanus ille Job. Conradus Dippelius im Glaubens-Bekänntnis Art. III. Opp. p. m. 424. sequentia eruclat: Der Wandel, das Leyden und Sterben des Heylandes in dem Fleisch, nebst dem allgemeinen

(A) 3.

Opyfer

Opfer und Zahlung der Schuld, ist nichts anders gewesen, als NB. ein Vorbild seines Mittler-Ampts in dem Geist, dadurch in uns der alte Mensch durch eben den Verleugnungs- und Leidens-Proceß auf eine unsichtbare Weise muß getödtet, vernichtet, und dem Zorn Gottes, oder der verzehrenden Feuers-Kraft des Vaters zum süßen Geruch aufgeopfert werden, daß die Gerechtigkeit vom Gesetz erfordert, wieder in uns erfüllet, und der neue Mensch (quo novi hominis, seu nova creatura, nomine, Fanatici quoque Christum suum internum, seu, in nobis, mactare sive verunt) zum verlobenen göttlichen Bilde heran wachse, . . . Und ehe solches in einem jeden vollführet ist, hat der Mittler, als der ander Adam, noch nicht das Werk der Erlösung vollendet. Sane tam flocci pendunt Christum pro nobis natum, passum ac mortuum, tam extollunt Christum suum in nobis, eumque vere in nobis hominem nasci, pati, mori, resurgere &c. debere, somniant Fanatici, ut videantur veritatem totius historiae de Christo pro nobis passo ac mortuo, non elevare tantum, sed plane sublatum ire. Vid. B. Colbergium im Platonisch-Hermetischen Christenthum, Part. II. p. 294. sqq., Autores des Alten und Neuen, An. 1701. p. m. 409 sqq. & Dn. M. Scharffum in den annoch unschuldigen Nachrichten, Cap. XIII. p. m. 214. sqq. At vero brevitatis causa manum tollere jubeor de tabula, graphicum duntaxat Abrahami Heidanti de Origine errorum Lib. II. Cap. IV. p. 101 adhuc subjuncturus judicium, ita habens: Vidimus homines quosdam, sine spiritu spirituales, ne litera scilicet occidenti nimis addicti videantur, affirmantes, totam historiam vitae J. C., passionis, crucifixionis, sepulturae, resurrectionis, ascensionis, & glorificationis, non vere & juxta historiae litteram à J. C. visibiliter in carne representatam, sed tantum illa adumbrari, quid quotidie in membris Christi exhibeatur & peragatur, nempe regioni & renasci nos debere ex aqua & spiritu, atque ita verbum in nobis carnem fieri, crucifigendum veterem hominem, & desideris ejus moriendum, illaque sepelienda, ut facti nova creatura, resurgamus in novitate vitae. Plura Fanaticorum portenta exegetica plena manu congeffit B. Colbergius l. c. C. I. S. XII. p. 39. sqq. Possem itidem exspatiari ad caecam JUDÆORUM catervam, atque, quam nihil agant, sed Kabbala sua, quam vocant, seu abstrusiore Scripturas interpretandi modo, sacras litteras foedent potius, quam honestent, prolixo

prolixo verborum syrmate commonstrare. At sufficiat unicum ex innumeris commemorasse exemplum. Probaturi nimirum Rabbinī, *Præceptum de observanda circumcissione*, omnium esse maximum, uti in *Nedarim fol. 32. a.* adstruitur, provocare amant ad *Deut. XXX. 12*, causati, Mosen id indicasse hisce verbis: *מי יעלה לנו השמימה* (i.e. *Quis ascendet nobis in cælum?*). Quia enim literæ initiales singularum harum vocum faciunt nomen: *מילה*, i. e. *circumciso*, existimant, responsionem ad quaestionem à Mose propositam, memoratis contineri litteris initialibus, & inde emergente nomine: *מילה*, *circumciso*, adeoque ibidem mystica quadam ratione condoceri, quod circumcissio perducatur ad cælum, & consequenter Præceptum de circumcissione cuncta alia post se relinquat. Conf. *Buxtorffii Synagogam Judaic. Cap. IV. p. m. 86.* Judicet jam æquus rerum arbiter, quidnam roboris insit istiusmodi lusibus, futilitatibus, quisquiliis. Consuli interim, quoad artificia Judæorum Kabbalistica, merentur B. Aug. Pfeifferus in *Critica S. Cap. VII. p. m. 202*, Summe Rev. DN. Joh. Christoph. Wolfius in *Bibliotheca Hebræa Part. II. Lib. VII. p. m. 1192. sqq.*, Dn. Paul. Bergerus in *Disp. de Cabbalismo Judaico-Christiano*, impr. *Cap. III. p. 50. sqq.*, Nerretterus in *Judens und Heyden-Tempel*, p. m. 140 *sqq.*, Gbladenius in *Institutionibus Exegeticis, Part. I. Cap. III. Aphor. VI. §. IV. p. m. 226*, alii, cum quibus etiam Henricus Morus in *Cabbala Philosophica*, & Christianus Knorrius à Rosenroth in *Cabbala demudata*, sobrie comparari possunt. Enim vero missam faciam impolitam recutitorum turmam, ductores enim cæci sunt cæcorum, *Matth. XV. 14.* Oculos potius flectam in INTERPRETUM CHRISTIANORUM, eorumque RECENTIORUM, cætum, & quam quoad sensum Scripturæ mysticum, haud pauci, iique non indocti, ingrediantur viam, grato verborum compendio ediffere annitar. Ex his NONNULLI neque sensus litteralis auctoritatem infringunt, neque ubique mysticos significatus vestigant, neque sine omni fundamento, pro mero prurientis ingenii arbitrio, eosdem crepant; existimant tamen, non solum in illis locis, quorum mysteria ab ipsis Scriptoribus S. exponuntur, sed etiam in aliis mysticum Spiritus S. sensum delitescere, eumque sic per certa criteria erendum esse. Ad litus hocce appellat DN. M. Joh. Jac. Rambachius

ebius, Vir doctissimus, in *Institutionibus Hermeneutica S.*, (Libro eruditissimo, & vel eapropter laude dignissimo, quod, præter consuetum Halensium morem, neque eorum Theologorum, qui à Spenero, ejusque Asscclis, alicubi dissident, fastidiat scripta). Is namque, criteriis istiusmodi late recensitis *Lib. I. Cap. III. §. XII. p. m. 73 sqq.*, mox *§. XIII. p. 78.* sensui mystico terminos nimis angustos constituendos non esse, monet, & hinc inter alia scribit *p. 81. sq.*: *Permulta V T. vaticinia res N. T. - - - vel sub ipsa littera, vel sub schemate ac umbra exhibuerunt.* Unde peritiores verbi Prophetici Interpretes monere solent, in explicatione vaticiniorum, de rebus ac personis pristini temporis, de Zorobabele, Cyro, Antiocho, de Hierosolymis, Ægypto, Tyro, Babylone &c. subinde altius esse enitendum, perquirendum, annon illa simul sublimiora pandant, ad regnum DEI sub nova Oeconomia spectantia, imprimis si significantiora quedam occurrant prædicata, quorum implementum in istis rebus, vel personis clare, aut probabiliter monstrari non potest. Exempli loco allegat *pag. 74.* *Sebnam & Eliakimum Es. XXII. vs. 20.*, quorum ILLUM Phariseorum turgidorum; HUNC Christi typum, ob amplas utrinque verborum circumscriptiones, facit. Eandem viam calcat Kilonensium Theologus famigeratissimus, DN. D. *Heinricus Mublius in Dissert. cui tit: Discussio controversiæ inter Limborchium & Vitrinam, de Sensu Scripture mystico, Cap. III. §. XIX. p. 68. sqq.*, & in *Schediasmate de eo, quod iustum est &c. circa puram Doctrinam conservandam p. 147.* Ut ut autem Patronorum hujus sententiæ studium, in rimandis ac perscrutandis sacrarum litterarum divitiis collocatum, non possit non comprobari atque collaudari; Attamen firmæ ac tutæ illorum vereor ut sint cunctæ hypotheses. Unde enim, silente Scriptura, indubitato certi reddemur, hos vel illos, quos Interpretes istiusmodi appellant, sensus mysticos, non meras ingenii humani accommodationes, allusiones, cogitationes, esse, sed potius genuinos sensus mysticos, ab ipso Spiritu S. intentos? Sanè ipsè CL. DN. *Rambachius l. c. §. XI. p. 72.* largitur, sensui mystico nihil inesse roboris, si res illa arcana tantum ab interprete probabiliter inferatur, & non NB. ab ipso Spiritu S. vel in eodem loco, vel alibi, explicetur. Possuntne pari jure ac certitudine alii alia, in prægrantibus talibus locis, quærere arcana, atque e. gr. *Sebnam & Eliakimum*, non Phari-

Phariseorum & Christi, sed aliarum personarum sibi invicem oppositarum, forte *Papæ*, ac *Lutheri*, typos constituere atque efformare? Queuntne portentosarum opinionum Advocati, hujus libertatis ope, exoptatos suis errationibus inducere colores? Evadetne sic Scriptura ἰδίας ἐπιλύσεως, *proprie interpretationis*, contra 2 Petr. I. 20.? Taceo Prophetias Veteris Testamenti à prædictis Autoribus ad omnia Novi Testamenti tempora, fata, atque eventus, extendi, quas tamen se ultra πᾶν λεσγῶν, s. excidium, Hierosolymorum, non exporrigere, variis argumentorum momentis ostendere studet Summe Vener. Senior noster, Dn. D. *Weidenurus*, Collega atque Affinus meus conjunctissimus, in doctissima diss. de *Termino Prophetiarum Vet. Test. Sect. II. sqq. p. 6. sqq.* Interim præprimis *inconsideratam sensus mystici investigationem* produnt ac præ se ferunt, INNUMERI INTERPRETES NIMIS CURIOSI, quorum *Quidam* dubios nos reddunt, an sensum literalem penitus deserant, an non? *Quidam* satis manifeste, semoto literali, non nisi mysticum obtrudunt, omniaque in allegorias, figuras, ac nescio, quas speculationes, satis sæpe temerarias, ac periculosas, transformant. Possem huc accerere *Jacobum Brocardum*, Italum, & à Pontificiis ad Reformatorem sacra transientem, Seculi XVI. Scriptorem, quippe qui in mystica & prophetica Geneseos interpretatione id egit, ut *Mosaicam rerum gestarum narrationem in futurorum eventuum prædictiones commutaret*, adeo ut de bello Hispanico, de Antwerpia, de Philippo, Rege Hispaniæ, de Principe Auriaco, cetera vestigia in Genesi, mira sagacitate, sibi detexisse videretur, scribente, Dn. *Rambachio* in *Institut. Hermeneutica S. Lib. I. Cap. 3. §. 13. p. 80.* Sed quia & antiquioribus temporibus vixit, & Enthusiastico deditus fuit, haud abs re observante Dn. M. *Jöcher*o in dem *Gelehrten Lexico* Tom. I. col. m. 474., plura de eo non addam. Conferri tamen adhuc potest *Joh. Marckius* in *Præfat. Commentarii in Apocalypsin §. XI.* Pedem potius promovebo ad *Thomam Burnatum*, Anglum, Anno 1715. demum denatum. Hic enim in *Theoria Telluris, & Archæologiis Philosophicis, ipsam creationis historiam ad Allegorias vel invitam traxit, idque deserto hic & alibi, ac repudiato propemodum literalis sensu, quasi periculosum esset,*

(B)

vel

vel absurdum, quæ de mundi creatione, de prima hominis tentatione, deque universali diluvio traduntur, pro veris habere, ac, prouti verba sonant, transactis historiis, imitor linguam Dn. D. Muhlî in *Discussione Controversiæ de sensu Scripturæ mystico* Cap. III. §. XVII. p. 66. sq. Jure hinc in temerarias Burnetii assertiones animadvertit Anonymus in *Mose vindicato* p. 159. sqq. Et quid dicemus de Johanne Coccejo, Theologo Reformationum Lugdunensi, cui hæreditarium à Parente Cochii nomen contigerat? Hic docere cœpit, in *Cantico Moysi*, Deut. XXXII., & *Cantico Canticorum*, fata, ac fortunam Ecclesiæ Christianæ Nov. Testamenti, per septem temporum periodos, delineari, & describi. Sic memoratas periodos in *Commentario in Canticum Canticorum* p. 4., ex hoc Cantico, sistit, effertque, sequentem in modum. Prima est prædicationis inter Judæos & Gentiles, ante ingravescentes persecutiones, & destructionem Templum, *Cantici* Cap. I. & II.; Secunda est probationis & conflationis Ecclesiæ in gravissimis persecutionibus, diuturnis, ac variis, usque dum, destructis Tyrannis, per Principes terrenos, pax ei concederetur Cap. III. Tertia est Ecclesiæ pacatæ a persecutionibus, sed incipientis conflictari cum falsa Ecclesiâ, & cum hominum dominatione, & calamitatibus quibusdam, sed cedentibus ad Ecclesiæ amplificationem, & in quietem desinentibus, Cap. V. & VI. ad vers. 9. Quarta est Ecclesiæ veræ, in medio falsæ Ecclesiæ emicantis, & se ostendentis, usque ad divisionem, à vers. 9. Cap. VI. usque ad v. II. Cap. VII. Quinta est Ecclesiæ, post frustra petitam pacem, & expectatam conversionem multitudinis adversariæ, sive Reformationem, recedentis ab urbe magna, & in ea recessione exagitata, usque ad pacem ejus, Cap. VII. vers. 11. 12. 13. & Cap. IIX. vers. 1. 2. 3. Septima est Ecclesiæ adspirantis, post multa certamina, ad regnum Christi, & prædicationem ejus in toto mundo, Cap. IIX. à vers. 8. usque ad finem. Vid. B. Val. Alberti, Theologi olim Lipsiensis celebratissimi, διὰ τὴν κάππα, quod est Cartesianismus, & Coccejanismus, Cap. I. §. XLVII. p. m. 19. sq. Sed illis felicis ingenii lusibus, prolixè explosis à Johanne Marckio in *Præfat. Commentarii in Apocalypsin* §. III. sqq., non contentus, ex universo Scripturæ V. T. latifundio sensus effert mysticos,

mysticos, licet litteralem non penitus faciat missum. Et quid mirum? Hypothesis ejus specialis huc redit: *Totum Vetus Testamentum, & Ecclesiam Judaicam, esse speculum, ac typum, in quo prophetice exhibetur facies Ecclesiae in N. T.*, uti ex *Ejus Commentariis in Prophetas* passim liquet. Vid. *B. Alberti l. c. Cap. I. §. 41. p. 18.* Hinc *Coccejus* non acquiescit in ipso sensu, qui clavis verbis proxime insinuat, & ex curata contextus, aliarumque circumstantiarum, consideratione, prone emergit, sed altius ascendit, mysticum venatur sensum, & fata, facta, eventus N. T., inde extorquet. Sic e. gr. vaticinium illustre *Amos II. 9. 10. 11.*, juxta *Coccejum ad h. l. §. 54. sqq.*, *Opp. Tom. III. p. 585 sqq.*, non solum contra *Chaldaeos*, intensissimos *Judaeorum* hostes, sed etiam contra *Episcopos*, ac in specie *Papam Romanum*, dirigitur, ita ut *clamore lapidis, trabis v. 11*, Confessorum veritatis querelam, de Anti-Christi Romani, ac Basiatorum ejus, sevitia, indice indigitari digito, existimet, uti prolixius ostendi in *Scrutinio peccatorum clamantium & non clamantium, Sect. I. §. XVI. p. 38 sqq.* Succedat *Hermannus Deusingius* in calibatu, & absque officio publico, *Grœningæ Ann. 1722. die 3. Jan.* iusta naturæ perfolvens, de quo ita legimus in *der fertgesetzten Sammlung von Alten und Neuen, Anno 1722. p. 1023.*: Er studirte Jura, nachdem er aber zu Erlangung einer und anderer Ehren-Stellen unglücklich war, fiel er auff die Theologie, und weil er vor andern in *Cocceji* Schrifften sich verliebte, so gerieth er auff unergründliche Allegorien, mit welchen seine Vermessenheit endlich in die Tiefe des Naturalismi versuncke. Conf. de *Vita & Scriptis* ejus, *Bibliothecam Bremensem Class. V. p. m. 925 sqq.* Hic ergo, lubricis *Cocceji* vestigiis presse insitens, in *Demonstratione Allegoriae Historicae Vet. & Novæ Testamenti*, sensum quidem dictorum Scripturæ litteralem non plane proferibit; Attamen in eo est, ut persuadeat, præter litteralem, seu historicum, ubique mysticum ac allegoricum Spiritus S. latitare sensum, futura tunc Ecclesiæ Christianæ fata insinuantem, adeoque in investigatione hujus sensus omnem operam ponit atque diligentiam. Et ut quædam pariter specimina allegorica expositionis *Deusingianæ* proferant; En! resuscitata ossa apud *Ezechielem, Cap. XXXVII. 1. sqq.*, constituit typum *Reformationis*

tionis salutaris p. 15; adulterio Bathsebae 2 Sam. XI. 4. representari autumat defectionem Episcoporum Seculi IV. ab humilitate Christi p. 119; Ephraimum ac Judam, figuram esse dissidentium inter se invicem Ecclesie Orientalis ac Occidentalis, p. 138. retur, ut pluribus allegandis, tuium non moveam atque gravedinem. Idem saxum allegiarum volvit Deusingius in variis aliis, quæ magno numero paravit, Scriptis, (recensitis ab ipso Deusingio in Prefatione Allegoriae Historiarum Evangelicarum Propheticae, & plenius in Bibliotheca Bremensi Class. V. p. m. 936. sqq.,) utpote Commentario mystico in Decalogum, Anno 1700., prædicta Allegoria Historiarum Evangelicarum prophetica, An. 1711, Mose evangelizante, seu Explicatione allegorico-prophetica Historiarum Mosaicarum complurium, atque insignium, An. 1719., ut *ἀπεξόδοται* non injiciam mentionem. Sic. e. gr. in Explicatione mystica Parabola de Epulone divite & Lazaro mendico, quæ adjecta est Commentario mystico in Decalogum, fidem facere vult, hac ipsa Parabola, Luc. XII. 19, delineari abrogationem Hierarchie Judaicae, & Judeorum, regnum DEI rejicientium, poenam, nec non erectionem regni DEI, & consolationem Gentium vocatarum, quapropter hominem divitem habet pro imagine Principum populi Judaici, plebis contemptorum; purpuram & byssum pro figura justitiae, quam illi ex legis observatione sibi pollicebantur; Mendicum e contra accipit de Peccatoribus ex catu Gentilium respicientibus; Vestibulum, de atrio Templi Hierosolymitani; Ulcera, de conscientia, ob prævaricationes anxia; Canes, de Discipulis Christi &c. Conf. Neocori (i. e. Ludolphi Küsteri) Bibliothecam Librorum novorum Tom. V. p. 767. sqq. Manibus inde quilibet emunctæ naris palpare potest, quantum luxurianti genio indulgeat Deusingius, quantam sibi, in excogitando sensu mystico, tribuat libertatem. Et ne forte tibi persuadeas, in Parabolis tantum explicandis, frena cogitationibus suis laxasse Nostrum, Historiam tibi proponam historiarum, (ut unico duntaxat exemplo lucem dictis affundam,) historiam nempe Nativitatis Christi, Servatoris nostri in Secula benedicti. Certe tantum sibi hic sumit Deusingius, ut ubique in mysteriis mysteria aucupetur, sensusque fingat mysticos. En ipsius Deusingii verba in Allegoria Historiarum Evangelicarum Propheticae, & speciatim, in Allegoria Natalium Christi

Christi, §. XV. p. m. 150. Joseph, inquit, designat primores, & Doctores Judæorum, qui regnum DEI præstolabantur: MARIA, fideles, iugo legis onustos, & sub onere illo fatigantes: GALILÆA, terminum Judæorum & Gentium, parietem intergerinum, inimicitiam, legem: URBS NAZARETHÆ, universitatem, vel cætum eorum, qui ad legem erant separati, quibusque commendata erat legis custodia: JUDÆÆ, confessionem Jehovæ: URBS DAVIDIS, cætum eorum, qui credebant promissioni regni DEI - - - BETHLEHEMUM, οἶκος τῆς ἀρτης, domum panis, in quo erat panis ille virus, qui mundo vitam dabat: DOMUS DAVIDIS, eos, qui credebant promissioni, factæ Abrahamo, de benedictione omnium Gentium: FAMILIA DAVIDIS, eos, qui regnum, Filio Davidis promissum 2. Sam. VII. 12, & firmas illas Davidis beneficentias Es. LV. 3, desiderabant. Joseph itaque adscendit à Galilæa in Judæam, cum Doctores Judæorum, quotquot regnum DEI expectabant, à lege, peccatum accusante, & Judæos a Gentibus determinante, assurgebant, & gradum faciebant, ad promissionem, confessionemque Jehovæ, qui propediem futurus erat, quem se fore promiserat &c. &c. Pertæsus sum licentiæ Deusingianæ, ita profecto comparatæ, ut infirmitate sua se ipsam confutet, ac assensu indignam reddat. Id autem omnium maxime vitio vertendum est *Deusingio*, quod ne ipsi quidem tremendo Trinitatis mysterio pepercerit, sed illud pariter mysticæ suæ interpretationi exponere ausus sit, uti patet ex ejus *Revelatione Mysteriorum SS. Triados, subjuncta Demonstrationi Allegoriæ Historica Vet. & Nov. Testamenti*. Mens enim Autoris huc redit, mysterium hocce allegorice esse intelligendum, ita ut Patris nomine non nisi intellectus DEI, Filii, judicium Ejus, & Spiritus Sancti, voluntas ipsius indigitetur. Vid. DNN. *Autoren der unschuld. Nachr. An.* 1702. p. m. 685. sqq. Hem! quam periculosa, quam temeraria, quam religioni Christianæ adversa, est ista commentatio, personarum quippe pluralitatem tollens, non dissimulante ipso *Deusingio* l. c. p. 38, 40, 70. & 80., aliisque modis turpiter impingens, nervose monstrante B. Zach. Grapio in *Theologia recens controversa* Cap. II. Qu. XIV. p. m. 133. sq. Quantum quoque tædii nova hac Trinitatis expositione in se derivavit *Deusingius*, ex propria ipsius relatione traditur in *Bibliotheca Bremensi* Class. V.

p. 933., his verbis : Cum Liber ille Gröningæ esset (sc. ἀνώνυμος) excusus, Auctor non diu latere potuit. Ubi autem innotuisset, nemo eum erroris redarguere (quod tantopere exoptaverat), dignatus est, nedum tentavit ex errore in viam reducere. Sed omnes confestim, quasi ex compacto, odium in eum acerbum, & inexpiabile susceperunt. Unde foedissima in eum coorta est tempestas, non secus, acsi omnia pariter elementa in eum conspirarent, quæ non ante deservire desit, quam ei sacris esset interdictum, usque dum, quod in publicum emiserat, publice reclamasset, nec Gröningæ tantum, sed etiam Gröningensium rogatu in Drentia, (ubi ille tunc, velut in Pathmo commorabatur) quanquam sine ulla aut erroris commonstratione, aut demonstratione veritatis. Deuſingium excipiat Job. Georg. Bellersheimius, coetus Sigenæ Nassoviorum, Pastor Reformatus, in *Exercitationibus Typico-Prophetiſis, de Fatis Christi insignioribus mysticis*, Herbornæ 1718. Hic pariter Cocceji partibus adhærens, myſteria, ac de futuris eventibus vaticinia, ex Scripturarum penario efferre gestit, ubi neque vola neque vestigium ex ipsius sacri Textus visceribus elici potest. Existimat quippe *Exercitatione I.*, per adventum Schilo Gen. XLIX. 10., infimul ipsius Anti-Christi apparitionem subinnui; *Jobannis Baptiste ministerio*, includi officium ecclesiasticum N. T., *Exercitat. II.*; *tentatione Christi in deserto*, Matth. IV. 1. sqq., præfigurari diras Ecclesiæ persecutiones, *Exercit. VI.*; & ultimo *Servatoris Paschate*, delineari felicem Ecclesiæ statum, auspiciis Constantini M. Imperatoris, secutum, *Exercit. VII.* §. 46. vid. *Aut. der unschuld. Nachr. an. 1718. p. 1003. sq.* Et ut brevi verborum compendio multa comprehendam, ea Bellersheimio sedet opinio, *Historiam Evangelicam Christi & Apostolorum*, æque ac *Historiam V. T.*, esse allegoricam, & sequentia Ecclesiæ N. T. fata per illam adumbrari, uti dicitur in *Bibliotheca Bremensi Class. I. p. m. 880*, ubi prolixo filo tela totius operis pertexitur. Neque meliorem viam elegit Bernhardus Sebastianus Cremerus, Theologiæ in Academia Harderovic. Professor Publicus. Licet enim in *Proſtromo Typico dissert. I. p. m. 1. sqq.*, de *Typorum usu atque abusu* agere suscipiat, sensum quoque litteralem non plane nauseet; Attamen omni typorum abusu absolvi nequit, quandoquidem totam *Historiam V. T. typicam facere non veretur*, ita

in

in *Prefat.*, *Prodromo* præmissa, erumpens: *Clavem Prophetiarum*, quæ vel *Israëlem*, vel *hostes ejus* - - non tantum *literaliter*, sed & *mystice* proponunt, ex *Historiæ filo* depromendam esse statuebam. Nullum enim tempus mihi videbatur esse, ubi *populus Israëliticus*, ejusque adeo *hostes*, *typice* aut *mystice*, *considerari* non possunt, aut debent. Et propter ea tutius nunquam mihi incedendum esse putabam, quam ut *Historiam V. T.* totam facerem parallelam cum *Historia Ecclesiæ*, ejusque *Hostium* sub *N. T.* Ex qua parallelia certus esse poteram, intra quos terminos *Prophetia de Israël*, vel ejus *hostibus* agens, continenda erat, & quæ *Ecclesiæ* *et* *hostes* sub *N. T.* indicabantur. Mox sub typo *matrimonii Simsonis cum Filia Thimnathæ*, præcipua tam *V.* quam *N. T.* fata certo se filo detegere posse, & *Josue* undecim prima *Capita* præcipuos *Ecclesiæ* *primitivæ* casus adumbrare, ait. Contendi cum hisce queunt, quæ subinde leguntur in *Ejus Tetrade Exercitationum Prophetico-Typicarum*, ed. *Amstelod.* an. 1723. *Bellersheimio* ad latus ponam *Johannem Georg. Michaëlem*. Enixus est hic *Commentationem in Parabolam de Phariseo & Publicano*, in cujus *Parte Prima* (quæ habetur in *Bibliotheca Bremensi Class. VII. p. 422. sqq.*) sensum hujus *Parabolæ* *Litteralem*, in *Parte autem Secunda*, (quæ extat *loc. cit. pag. 825. sqq.*) ejusdem sensum *mysticum* persequitur. Repudiata ergo *S. I. p. 825. sq.*, *Outreini* explicatione, *Noster* mox aliam expositionis viam ingreditur *S. 2. sqq. p. 827. sqq.* scribens: *Existimamus, hic insignes & illustres maxime casus, quorum alius alius quasi præludium, à Christo digito quasi indicari, quibus superbia & propriæ justitiæ fiducia in publicis Frairum, confessionem fidei simul edentium, conventibus fuerit demonstrata. Offerunt igitur sponte sua sese nobis Concilium primum Hierosolymitanum, motus Donatistici, & conventus publici, ea de re instituti, denique vero Pontificiorum adversus Protestantes molimina, ac Concilium Tridentinum, eo consilio convocatum, ut Protestantium doctrina condemnaretur, ac propriæ justitiæ imponeretur. Iacto semel hoc fundamento, Phariseum sistit tanquam Emblema converforum ex Judæis, Publicanum, converforum ex Gentibus. Per utriusque ascensum, intelligit Concilium Hierosolymitanum. Phariseus ipsi præsentat Donatistas maxime elatos; Publicanus, Orthodoxos in Africa; Tandem per Phariseum, ex mente Nostri, effigiantur*

tur infimul Pontificii, per *Publicanum*, Ecclesia Protestantium, & per *ascensum in Templum*, Concilium Tridentinum; *Publicani* autem *justificati*, in *domum reversione*, indigitari, quod Protestantes *justificati* in domum suam descenderint, h. e. in religionis suae professione fuerint confirmati. Jure hanc *Michaelis* interpretationem recensens *Autor* der neuen Zeitungen aus der gelehrten Welt Num. 23. p. 354., in sequentia erumpit verba: Ich bin entweder zu einfältig oder zu dum, daß mir diese Art zu demonstrieren nicht in den Kopff will. Doch es deucht mich, es gehe diesen Leuten öffters nach der bekanten Bauer-Regul: Matthys brichts Eyß. Findt er keins / so macht er eins. Nubem adhuc Aliorum similis farinae, qui pariter inconsideratae sensus mystici investigationis inculari possunt, cumulare, non foret difficile. Sed prætereo eos, & præterire cogor, spatio exclusus programmati destinato. Quapropter mitto Anton. Driesenii *Diatriben de Legibus Theologiae Emblematica, allegorica &c.*, D. Henr. Jac. von Bashuyssen *diff. de sex hydryis, Cane Galilae positis, earumque mysterio*, Campegii *Vitrinæ Erklärung, und Betrachtungen über den verborgenen Sinn der Wunder-Werke Jesu Christi*, wie auch allegorische, und mystische Auslegung der Mosaischen Erzählung, Hermannii von der Harde *Enigmata prisca orbis*, cujus tamen spectra fugavit, ac in exilium pepulit Summe Rev. atque eruditissimus Lubecensium Polyhistor, Joh. Heinn. de Seelen, Fautor atque Amicus noster æstumatissimus, in duabus peregrinis dissertationibus, hic Rostochii, superiori Anno, habitis, altera, sub tit.: *Examen hypotheseos de Jona Enigmatico*; Altera sub rubro: *Examen Hypotheseos de Diluvio enigmatico &c.* De cætero nos toto ex pectore subscribimus subactò B. Chladenii in *Institutionibus Theologiae Exegeticae Part. I. Cap. 3. p. m. 205.*, judicio: *Utilissimum & optimum est, subsistere ubique in V. & N. T. circa sensum verborum, & deinceps de rei, per verba denotata, indole, origine, forma, fine & effectu, cogitare, & quæ ad doctrinam & mores spectant, inde perspicue elicere, minime vero, ubi Spiritus S. non ipse manuducit Interpretem, in pelagus mysticarum Interpretationum se intromittere, quia facillimum sit, ibi naufragium pati.* Et quomodo Sacrae Scripturae immota constabit certitudo, tantopere deprædicata 2. Petr. I, 19, si litteralem

ralem sensum, disertis verbis propositum, pro lubitu destituere, & omnem historiae veritatem eliminare licebit, (qualem temeritatem suo jam ævo in *Origene* reprehendit *Hieronymus in Epistola ad Pammachium*); aut saltem, ob qualemcunque convenientiam, litterali, alium mysticum superaddere, superadditumque pro divino venditare? Quomodo etiam novi hi Interpretes æquos rerum arbitros, ad assensum suis explicationibus præbendum, commovebunt, cum ipsi nonnunquam de earum firmitate pendeant animo, fluctuentque? uti manifestis *Deusingii*, apud *Bremenses in Bibliotheca Class. V. p. 941*, *Bellersheimii*, apud *Eordem Class. I. p. 881*, aliorumque, patet exemplis. Quid porro respondebimus *Pontificiis*, Scripturam pro naso cereo, in quas-cunque formas flexibili, habentibus, si nosmet ipsi Textum sacrum, istiusmodi mysticis commentationibus, facimus cothurnum, cujuslibet pedi aptum? Annon quoque immodica luxuries, verbum divinum modo in hunc, modo in alium sensum trahendi, quibuslibet portentosis opinionibus, hæresibus, erroribus, latas patefaciet fenestras, Erronibusque occasionem præbebit commodam, nugas suas, somnia sua, commendendi, defendendi, propugnandi? Quem enim fugit, *Chilias-tas*, uti *D. Petersenium in der Wahrheit des heil. Reichs Christi*, p. 16., & *Zimmermannum in der muthmaßlichen Zeit-Bestimmung*, p. m. 63. sqq., ex sex diebus creationis, & septimo quietis, *Regnum Chiliasiticum*, post sex mundi millenarios, si fabula vera est, appropinquaturum, ire probatum, quos eapropter refellit *Dn. D. Gebhardus in disp. An Sextiduum sex ætates mundi, Sabbathum Chiliasmum præfiguravit*; *Zimmermannum* etiam l. c. p. 68. ejus stabilimentum arcessere ex *sex Hydriis Cane*, nec non p. 7. ex *Septem Petitionibus Orationis Dominicæ*? *Deusingium* itidem suo allegoriarum apparatu, prædicto Regno millenario patrocini-um quærere, ac mysterium Trinitatis elevare, in *Demonstratione Allegorie historica* p. 30.? Scite *Sixt. ab Amama in Anti-Barbaro Bi-blico* p. m. 248, postquam ex *Erasmo*, meminisset *Franciscani* cujus-dam, totam Arcæ Noachicæ structuram ad B. virginem accom-modantis, subjicit: Certe multos fatuitatis hujus heredes reliquit iste *Fra-zer*. Multos enim passim videas maxime sibi placere, cum maxime ineptiunt.

(C)

Saniores

Saniores autem, qui allusionibus delectantur, teneant sequen-
tia B. Noldii in *Concordantiis particularum* Not. 684. p. m. 878. verba:
*Allusio vel accommodatio ad sensum ut modica & verecunda, ornat qui-
dem conciones &c.; Ita Interprete seu Metaphrasta est indigna.* Conf.
adhuc *Geil. Saldemum in Otis Theolog. Lib. II. Exercit. III. p. m. 239.*
199. Opera ergo pretium fecit Plur. Reverendus, Amplissi-
mus atque Præcellentissimus DN. JOH. CHRISTIANUS
BURGMANNUS, Phil. Magister dextrissimus, S. S. Theolo-
giæ Candidatus dignissimus, atque ad Templum Spiritus S.
Pastor fidelissimus, Collega atque Cognatus dilectissimus, *Di-
sputatione sua inaugurali curatius in sensum mysticum Loci Joh. V.*
28. 29. ab *Hermannno Deusingio* excogitatum, inquirendo, eum-
que justis argumentorum ponderibus, dextre rejiciendo, qua-
propter, more majorum, absque ulteriori verborum anfractu,
ad recensionem curriculum vitæ ac studiorum Candidati nostri,
pedem promovebimus. Lucem nimirum *Hic Noster* aspexit
Rostochii, Anno *Χρυσογώνιος* MDCXCVII. die 25. Aprilis, Paren-
tibus satus, stemmatis ac virtutum gloria præfulgidis. *Patrem*
exosculatus est, Virum, dum viveret, Admodum Reveren-
dum, Amplissimum, atque Excellentissimum, DN. JACO-
BUM BURGMANNUM, Philosoph. Magistrum fulgidissi-
mum, Græcæ Linguæ Professore publicum Ordinarium,
longe celebratissimum, atque Pastorem Nicolaitanum vigilan-
tissimum, haud pridem proh! vivis exemptum, quo olim usus
fum Fautore certissimo, Collega svavissimo, Affine mellitissi-
mo, Amico conjunctissimo, cui vitam longiorem ac Nestoreos
annos, intimis ex præcordiorum thalamis optassem, & cujus
adeo ad meliores abitus non splendidissimam tantum familiam
Ejus, sed me ipsum quoque intimo doloris sensu affecit. *Ma-
trem* autem habuit *Fœminam* prænobilissimam, omniq; virtutum
decore ornatissimam, Dominam CATHARINAM MARGARE-
THAM BESELINEN, Filiam Illustris olim, jam B. DN. JOHAN-
NIS CHRISTIANI BESELINII, J. U. Doctoris, atque Ducitunc
Regnanti Mecklenburgico à Consiliis intimis, Viri supra laudes
nostras positi, quam, adhuc DEi gratia superstitem, Numen altissi-
mum in seros adhuc annos, in solatium totius familiæ conservare
velit!

velit! Quemadmodum autem pios Parentes maxime cura Natorum suorum tangit; Ita pariter optimis Candidati nostri Parentibus nihil fuit prius nihil antiquius, quam in formando hocce primogenito suo omnem impendere operam. Hinc B. Parens, non obstantibus gravissimis officii negotiis, Nostrum à primis incunabulis paterna beavit institutione, primam Linguarum ac scientiarum sementem jaciens, atque Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ literaturæ rudimenta feliciter tradens. Postmodum adultior factus Candidatus noster, commissus est perspectæ fidei Scholæ Rostochiensis Moderatorum fidelissimorum, utpote Viri Adm. Rev. atque Excellentissimi, DN. M. PETRI BECKERI, tunc & Academiæ Professoris Publ., & Lycei nostri Rectoris dexterrimi, hodie ad Ædem Jacobi Pastoris meritisimi, Fautoris & Collegæ nostri æstumatissimi; nec non Viri Nobilissimi atque Præcellentissimi, DN. M. ERHARDI SPRENGELII, t. t. Con-Rectoris, hodie Rectoris fulgidissimi, Avunculi sui amantissimi, Fautoris pariter nostri atque Amici jucundissimi, sub quorum Virorum ductu se egregios fecisse profectus, & in sinu gaudet, & grato agnoscit animo. Præterea quoque privatam Noster laudat institutionem Nobiliss. atq; Præcl. DN. ADOLPHI GIDEONIS BARTHOLDII, h. t. Rectoris Neo-Brandenburgensis maxime incltyti. Jactis sic ex voto fundamentis, ad altiora adspirare cœpit, Academica tractaturus studia. Idcirco nomen suum rite professus, in numerum Civium Academicorum receptus est, à t. t. Rectore Magnifico, DN. JOACH. HEINR. SIBRANDO, J. U. Doct. atque Prof. Publ. Ord. longe celeberrimo, Fautore atque Collega nostro honoratissimo, Ann. MDCCXI. Almæ sic insertus, non personatum, sed genuinum egit Philosophiæ & Theologiæ Cultorem, sedens ad pedes Gamalielium suorum, non, deses ac otiosus, sed industrius, ac negotiosus. In *stylo latino* usus est manu ductione Prænobiliss. DN. LAUREMBERGII, J. U. Doctoris fulgidissimi, nec non Præclariss. DN. LOCHNERI, Prof: tunc Philosophiæ Extraordinarii spectatissimi. *Collegia Juris naturæ* frequentavit apud Summe Rever. atque Excellentiss. DN. D. JOHANNEM JOACHIMUM WEIDENERUM, Fctis

Theol. Seniores venerabilem, S. S. Theologiae Prof. Publ. Ord. celebratissimum, & ad Div. Mariae Pastorem vigilantissimum, Affinem atque Collegam nostrum conjunctissimum, nec non modo nominatum DN. D. SIBRANDUM. In *Mathesi* sedulum egit Auditorem praeaudati DN. BECKERI, Mathematicum Professoris Publici, & Praecell. DN. Mag. MAGNI SVENSON, Sveci doctissimi. *Reliquas Philosophiae partes* dextre imbibere studuit à Maxime Rev. atque Excellentiss. DN. D. FRANC. ALB. AEPINO, tunc Logices Extraordinario, nunc S. S. Theologiae Ordinario Professore celeberrimo, Fautore atque Collega colendissimo, quippe quo praeunte, campum Philosophicum vice plus simplici peragravit, non à limine solum scientias tam egregias salutaturus, sed in intima quoque penetraturus adyta. In *Homileticis* audivit B. M. EGGERDES, Nostri Antecessorem clarissimum, *ἄνθρωπος ἐν λόγῳ*. *Philologicas* meas Praelectiones opera nunquam delassata visitavit, ita ut ejus praesentiam in Collegiis *Hebraicis* fundamentalibus, lectoriis, accentuatoriis, nunquam desiderarim, singulari propterea in eum amore incensus. Sed neque *Theologia* sacrarium neglexit, aut despectui habuit, sed omnes potius eo intendit nervos, ut doctrinas sacras sibi redderet notas, imò in succum converteret atque sanguinem. Habuit namque summo mentis prolubio, atque alacritate insigni, varia *Collegia Theologica*, & quidem sub Maxime Rev. atque Excellentiss. DN. ALB. JOACH. de KRAKEVITZ, tunc nostrae, nunc Gryphae Academiae Theologo, orthodoxiae & meritorum splendore conspicuo, Fautore atque olim Collega meo nunquam reconciliato, (cui DEUS O. M. ex alto benedicat!), *Exegeticum in Psalmos*, pariter atque *Examinatorium*, ac *Disputatorium*; sub DN. D. WEIDENERO, *Historico-Ecclesiasticum*, & *Disputatorium*; sub DN. D. AEPINO, *Theticum*, *Polemicum*, *Exegeticum*, *Isagogicum*, *Examinatoria*, & *Disputatoria*; Sub MEMET, *Thetico-Anti-Theticum*, *Examinatorium in B. Wandalini Expositionem Theologiae*, *Morale in B. Bajerii Compendium Theologiae Moralis*, *Disputatoria* &c.: Et quantà animi voluptate recorder, (recorder autem sapissime), illius aviditatis laudatissimae, qua Candidato nostro non sufficiebat, ipsas propositas

fitas doctrinas Theologicas auribus percepisse, & in animum recondidisse, sed etiam eo omnes movebat rudentes, ut propo- sita recte digereret, atque nondum satis intellecta, plenius atque exactius intelligeret. Hinc me solebat accedere, dubi- um suum in sinum meum effundere, meum exquirere judi- cium, meam exposcere dilucidationem, neque prius discede- re, quam voti sui compos factus, hilari mente abire datum es- set. Hac ratione Noster scrinia pectoris indies amœna locu- pletavit scientiarum accessione, atque spem, de ipso conce- ptam, quotidie audauxit. Et quia scire nostrum nihil est, nisi nos aliquid scire, sciat & alter, publicum eruditionis specimen dispicere, atque abiturus relinquere voluit, quandoquidem sub Præsidio Dn. D. *Æpini*, Dissertationem philosophicam, *de licita eruditorum invidentia*, proprio Marte concinnatam, pu- blicæ *συμφιλοσοφάντων* disquisitioni subjecit, Anno, supra millesimum & septingentesimum, *decimo octavo*, tam qui- dem exoptato successu, ut omnium auferret applausum, singulorum reportaret encomium. Edito publico hocce eru- ditionis documento, abitum paravit, alias visurus oras, alias lustraturus Academias. Eodem ergo Anno hujus Seculi *de- cimo octavo*, *Jenense* musarum emporium se recepit, ibique eru- ditionis penu, Rostochii comportatum, novis fructibus am- plicare, atque augmentare laboravit, auscultans in PHILO- LOGICIS, RUSSIUM, in PHILOSOPHICIS, SYRBIUM, in ORATORIIS, HALLBAUERUM, in THEOLOGICIS, FOERTSCIUM, *νῦν ἐν ἀγγλίῳ*, nec non BUDDEUM, hodie, post beatum Fœrtschii obitum, Theologiæ Professore primari- um. Deliciis Jenensibus gustatis, exeunte An. MDCCXIX. *Wittebergam* salutavit, ibi pariter profectibus suis consulturus, quapropter interfuit WEIDLERI *Cursui Mathematico*, WICH- MANSHAUSENI *Lectionibus Hermeneuticis*, item Collegiis *Theologicis* exactissimorum probatorumque Theologorum, WERNSDORFFU, CHLADENI, SCHROEERI, atque JANI, quorum tamen *Secundus*, & *Quartus*, magno totius Academia, com- munique recte sentientium, luctu, in cœlestem jam migra- runt Academiam, & imperfectionem hujus, cum perfectione

alterius vitæ commutarunt. Ita egregio eruditionis thesauro conquisito, Candidatus noster animum induxit, eundem in proximi commodum erogandi atque impendendi. Hac fini Anno MDCCXX, Wittebergæ adhuc degens, Magisterii gradum Rostochii ambiit, eumque, *B. Parente ipsius Decano, atque Promotore*, absens consecutus est. Et quoniam non inani ambitionis æstro percitus, sed honestissimis virtutum stimulis ductus, in Magistrum promovit, e vestigio Collegia Philosophica commodis studiosæ juventutis Wittebergæ dicavit, explicans, summo cum applausu, DN. D. *Æpini nostri Logicam, Metaphysicam, Theologiam naturalem, &c., Exercitiis quoque disputatoriis strenue vacans, & ita res suas agens, ut cunctorum sibi conciliaret benevolentiam. Cathedram quoque, eodem Anno, Wittebergæ conscendit Academicam, atque primum sub præsidio Excell. DN. MARTINI HASSENI, (cujus exhibitum favorem Noster maximopere deprædicat) Dissertationem PRIOREM sub tit: *Apologia Invidentia adversus Bibliothecam Halensem*, in publicum emisit, quam secuta est mox ALTERA, Candidato nostro Præside, defensa a Dn. *Marco Gublio, Rostochienfi.* Hoc ipso autem Anno vigesimo feliciter Nostro ceciderunt taxilli, quod fortuna ipsi contingeret exoptata, singulari beneficentia Viri Prænobilis Amplissimi atque doctissimi, DN. GERCKENII, Lubecensis Reipublicæ Secretarii fidelissimi, *Stipendium Schabbelianum* decantatissimum nanciscendi, quapropter se in ære adhuc alieno esse, lubens profitetur Noster, tanti beneficii immemor nunquam victurus. Ita novis velut calcaribus exstimulatus, ardor, in bonis litteris proficiendi, adeo non deferbuit, ut potius cresceret continue, magisq; incalcesceret. Idcirco Anno MDCCXXI. publico Examini, Præses exposuit *Exercitationem de Stoa a Spinozismo, & Atheismo exculpanda*, duabus vicibus ventilatam, cujus primam partem respondendo tuitus est DN. *Franc. Jac. Helms, Lubec., alteram autem DN. Andreas Holtermannus, Osta-Bremenfis.* Talibus eruditionis speciminibus editis, Candidatus Noster Wittebergæ valedixit, & thermas Carolinas ac Tepliciensēs adiit; partim ut sanitatis haberet curam, partim ut augustissimam Imperatricem, aliasque personas principali*

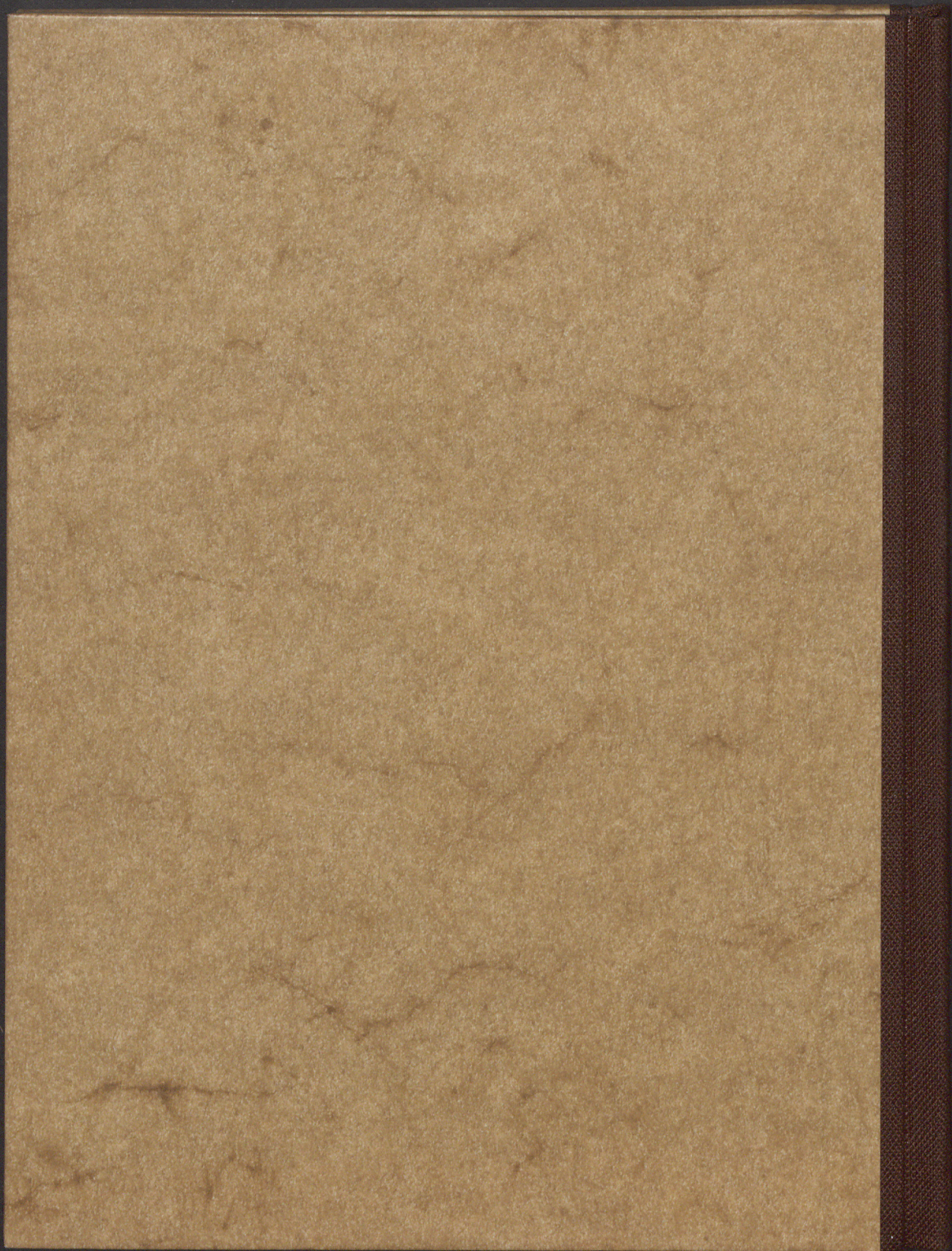
pali dignitate coruscas, thermis Carolinis usas, earum pompam, variasque curiositates, oculis usurparet. Eodem adhuc Anno MDCCXX, circa festum johannis Baptistæ, iter *Dresdam* direxit, ac *Dresda Lipsiam* perrexit, in notitiam Eruditorum perventurus, Bibliothecas pretiosissimas lustraturus, ac Bibliopolia instructissima visitaturus. Inde se recepit *Halam, Helmestadium, Hamburgum*, & sic porro, ubique, quæ usui esse poterant, probe observans, ac in rem suam vertens. Vix autem An. MDCCXXI. domum redux factus, statim Academicis vacare cœpit lectionibus, Collegia Logica, Metaphysica, Ethica, Hebraica, Disputatoria, Homiletica, alia, in gratiam studiosæ juventutis aperiens, imo quoque, ex speciali Fcctatis Theologicæ consensu, Theologiam aliquando exponens. Et ne minorem in nostra Rosarum Alma, fervorem, quam alibi, proderet, exereretque, aliquot vicibus Auditorium Academicum, præsidendo ex superiore Cathedra, animavit, fecitque personare. PRIMAM nimirum *Disputationem de Genesi sensu* publice ventilandam tradidit Ann. MDCCXXII, Respondente amantissimo ipsius Fratris, *Petro Christoph. Burghmanno*, jam Medicinæ Candidato dignissimo; ALTERAM *de filiis Orientis*, Ann. MDCCXXIII, Respondente DN. *Herm. Frantzio*; TERTIAM denique eodem Anno, *de Idea Systematis Philosophici generali*, Resp. *Lappio*. Sicut autem virtutis comes solet esse fortuna; Ita etiam eruditio Nostri haud proletaria, cum decenti morum ornamento copulata, Patronos ei peperit faventissimos, quandoquidem Ann. MDCCXXIV. die 19. Januarii ad Templum Spiritus S. Pastor rite electus ac constitutus est, & ab eo tempore provinciam demandatam tanta dexteritate ornavit, sustinuitque, ut omnes boni longam ipsi merito precentur vitam, viresq; integras, ad talentum suum, sicut hæcenus, ita & impofterum, in DEI gloriam, ac Ecclesiæ & Academicæ emolumentum, recte collocandi. Et quoniam tenor *stipendii*, quo Nostrum gavissimum esse jam supra memoravi, *Schabbeiani*, requirit, ut Beneficarii se ad docendum in Cathedra Theologica, per DEI gratiam, aptos reddant; Hinc Candidatus noster, stipendium hocce indigno collatum non esse, ostensurus, Facultati nostræ Theologicæ nomen processus, ad Examen pro

pro primo in Theologia Gradu, qui Baccalaureatus nomine venire assolet, admitti petiit, & admissus superioris Anni MDCCXXV. die 12. Julii, expectationi nostræ ex asse satisfecit. Sed & in altero, quod vertente anno MDCCXXVI. die 31. Maji, pro Doctoratu sustinuit, tam eruditum atque facundum se præbuit, ut singuli, non indignum eum supremo in Theologia Gradu esse, propitia conscientia ac veritate judicare debuerimus. Nihil sic nisi *Disputatio Inauguralis*, quæ Examini publici locum occupat, restat, eum in finem instituenda, ut ejus in scientiis Theologicis profectus cunctorum exponantur conspectui. Et cum hæc ipsa die 5. Septembris, horis ante- & pomeridianis, in Auditorio Maximo, publicæ ventilationi V. D. sistetur, Omnium Collegiorum Antistites, Reginis, Academiæ, & Civitatis Proceres, Omnium FCrum Doctores, Licentiatos, Verbi Divini Ministros, Philosophiæ Magistros, studiosam juventutem, & cunctos litteratos ac litterarum Fautores, suis quosque functionibus, dignitatibus, meritis, conspicuos, ea, qua fas est, observantia ac humanitate invitatos cupio, ut honorifica sua præsentia Actum hunc Inauguralem condecorare haud dedignentur, id quod integra FCtas Theologica, ac DN. Candidatus noster, cunctis iterum officiorum generibus, DEO favente, quavis data occasione, demereri studebunt.

P. P. sub Sigillo Facultatis
Theologicæ,

An. MDCCXXVI. Dominica X. post
Trinitatis.

22

ita commutarunt. Ita egregio eruditionis thesauro
 Candidatus noster animum induxit, eundem in
 modum erogandi atque impendendi. Hac fini
 X. Wittebergæ adhuc degens, Magisterii gra-
 mbiit, eumque, B. Parente ipsius Decano, atque
 consecutus est. Et quoniam non inani am-
 bitio, sed honestissimis virtutum stimulis du-
 ctus, promovit, e vestigio Collegia Philosophi-
 ca com-juventutis Wittebergæ dicavit, expli-
 cans, fun-usu, DN. D. Apini nostri *Logicam*, *Me-*
taphysicam, *Grammaticalem*, &c., *Exercitiis quoque disputa-*
toriis strenue res suas agens, ut cunctorum sibi
 conciliaret be-Cathedram quoque, eodem Anno,
 Wittebergæ com-nicam, atque primum sub præ-
 sidio Excell. DN. D. ASSENII, (cujus exhibitum
 favorem Noster ma-edicat) Dissertationem *PRIOR-*
REM sub tit: *Apologia* *versus Bibliothecam Halensem*, in
 publicum emisit, qu-ox ALTERA, Candidato
 nostro Præside, defensa-blio, Rostochiensis. Hoc
 ipso autem Anno vigesim-eciderunt taxilli,
 quod fortuna ipsi conting-regulari beneficentia
 Viri Prænobilis Amplissimi, DN. GERCKE-
 NII, Lubecensis Republicæ-ssimi, *Stipendium*
Schabbelianum decantatissimum, quapropter se in
 ære adhuc alieno esse, lubens pro-tanti beneficii
 immemor nunquam victurus. In-claribus ex-
 stimulus, ardor, in bonis litteris p-non defer-
 buit, ut potius cresceret continue, mag-Idcirco
 Anno MDCCXXI. publico Examine, Pra-ercitatio-
 nem de *Stoa a Spinozismo*, & *Atheismo* exculp-icibus
 ventilatam, cujus primam partem responde-DN.
 Franc. Jac. Helms, Lubec., alteram autem D-er-
 mannus, Osta-Bremenfis. Talibus eruditio-
 editis, Candidatus Noster Wittebergæ valedixit
 rolinas ac Tepliciensis adiit; partim ut sanitatis haber-
 tim ut augustissimam Imperatricem, aliasque per-